

Uticaj ideologije u okviru razvoja kulturno-umjetničkog rada sa omladinom u Višegradu tokom prve dvije decenije nakon Drugog svjetskog rata

U Višegradu nakon Drugog svjetskog rata nastaje period obnove grada i gradskih institucija u novom režimu. Uporedo sa nastankom škola i Doma kulture razvija se niz kulturno-umjetničkih sekcija za omladinu, od kojih će neke kasnije prerasti u kulturno-umjetnička društva i izvršiti određeni uticaj na đake koji su ih pohađali. Cilj ovog istraživanja je da se upotrebom dokumenata iz arhiva Doma kulture i Srednje škole „Ivo Andrić” u Višegradu otkrije kakav je uticaj na omladinu koja je učestvovala u radu tih sekcija imala ideološka propaganda koja je primjenjivana u radu tih sekcija.

Uvod

Višegrad je mali, multinacionalni grad na obali Drine, koji je zbog svoje strukture stanovništva imao veliki broj kulturnih organizacija u periodu između dva svjetska rata, koje su imale za cilj okupljanje omladine, mahom iste nacionalnosti. Takve organizacije su bile ogranci Sokolskog društva, Gajreta i sličnih društava (Resulbegović-Defterdarević 2009: 56). Tokom Drugog svjetskog rata Višegrad je bio razrušen, većina društava i institucija je propalo, i u vrijeme opšte obnove pod novim režimom bilo je potrebno ponovo organizovati kulturni život grada. Glavni udio u obnovi kulture u gradu je

imao Dom kulture, koji je izgrađen 1953. godine i bio je najveća institucija tog tipa u Podrinju (Kodžo 1989: 152-154). Takođe, srednjoškolske ustanove u gradu bile su bitan centar okupljanja omladine u vannastavnim aktivnostima, koje su uključivale razne sekcije, poput dramske, folklorne, pletiljske, baletske i sl. (Kodžo 1989: 122-127). Kao što je obično i bio slučaj sa socijalističkim režimom, u radu svih kulturnih organizacija i institucija su bili primjenjivani razni oblici propagande.

Cilj ovog istraživanja je da koristeći dostupnu arhivsku i drugu građu iz posleratnog perioda razmotri šta je privlačilo omladinu u određene sekcije u školama i kulturno-umjetničkim društvima, u kojoj mjeri je u radu sa omladinom korištena afirmativna propaganda i u koju svrhu, te koliki je uticaj ovakav rad ostvario na buduću odabir zanimanja kod omladine.

Iz rezultata nekih istraživanja sličnog karaktera koja se odnose na širi prostor – Jugoslaviju, uočava se da je težnja socijalističkog režima bila da kroz obrazovanje i kulturne manifestacije omladini približi svoja osnovna načela, što je najočitije na primjeru radnih akcija (Hofman 2013: 19-20). Takođe, postoje mnogi primjeri upotrebe ideologije u obrazovanju, koji se posebno ističu u prvoj deceniji nakon rata, kada su udareni temelji školstvu FNRJ, kada se stvorio mit o NOB i njenim tekovinama, koji je prenošen đacima svih uzrasta – od prvih razreda osnovne škole, do završnih studija na fakultetima (Bondžić 2009: 194-197).

Materijal korišten za potrebe ovog istraživanja prikupljen iz nekoliko izvora. Korištena je arhivska građa Srednje škole „Ivo Andrić”, koja uključuje godišnjake iz ovog perioda, zbirke fotografija sa školskih sekcija, kao i izvještaje o realizovanim izložbama, nastupima i osvojenim

Nikola Glogovac (1995), Višegrad (RS, BiH), Stevana Sinđelića 119, učenik 4. razreda Srednjoškolskog centra „Ivo Andrić” u Višegradu

nagradama; građa iz arhiva Doma kulture u Višegradu, koji sadrži dokumente o manifestacijama i drugim sličnim prilikama na kojima su kulturno-umjetnička društva učestvovali; dokumentacija koju je tokom svog rada prikupila Divna Vasić, profesorica koja se bavi historijom Višegrada i posjeduje dosta podataka o kulturno-umjetničkim društvima.

Period obnove

Višegrad je iz Drugog svjetskog rata izašao teško razoren. Prema procjenama tadašnje vlasti, prilikom njemačkog povlačenja 90% građevina u gradu je bilo porušeno ili teško oštećeno, uključujući i most Mehmed-paše Sokolovića. Obnova samog grada je sporo napredovala u prvih par godina godina nakon završetka rata, a sa prvim organizovanim radnim akcijama počelo se 1948. godine (Kodžo 1989: 83-85). To su bile manje radne akcije lokalnog tipa i u njima je uglavnom učestvovalo stanovništvo iz samog Višegrada i okoline. Pošto su omladinci činili osnovu tih akcija, često su organizovane sekcije obrazovnog i kulturnog karaktera. U raznim prilikama su organizovane svečanosti, najčešće po završavanju nekog bitnog objekta, i na tim slavljinama su nastupale grupe omladinaca sa svojim folklornim koreografijama. Ovo je bio prvobitni oblik organizovanja među omladinom, u cilju kulturno-umjetničkog rada. Jedan takav primjer je velika priredba koja je organizovana povodom dovršavanja obnove ćuprije 1952. godine, kada je priređeno cjelovečernje slavlje, na kojem je priređeno nekoliko koreografija (Kodžo 1989: 103).

O ovom periodu nema mnogo dostupnih podataka o broju učesnika na radnim akcijama, mada postoje nagovještaji da je sve rađeno sa naglaskom na politiku bratstva i jedinstva među svim narodima (Kodžo 1989: 87).

Za vrijeme ovog perioda osnovane su dvije srednje škole, a to su bile Gimnazija, nastala 1948. godine, i Škola učenika u privredi iz 1947. godine. Ove dvije škole su usko saradivale i u njima su kroz razne sekcije prolazili mnogi đaci. Veliki napredak u kulturno-umjetničkom životu nastaje 1953. godine, dovršavanjem Doma kulture, koji postaje centar kulturnog života Višegrada i to ostaje do današnjih dana.

Dom kulture

Dom kulture je nastao odlukom Sreskog narodnog odbora opštine Višegrad, pod uticajem profesora iz Gimnazije. Izgradnja je dovršena 1953. godine i tada je to je bila najnovija i najmodernija zgrada u Podrinju (VN 1984: br 29, str 4). Ubrzo su u Domu kulture svoje mjesto našle Narodna biblioteka, bioskop/pozorište i daktilografska škola, u kojoj su se kroz polugodišnje kurseve mahom svršeni đaci osposobljavali za daktilografe. Par godina nakon izgradnje, u Domu kulture osnovano je kulturno-umjetničko društvo (KUD).

KUD Doma kulture nastao je 1957. godine pod uticajem Božidara Polića, profesora geografije iz Užica, koji se bavio folklorom u slobodno vrijeme i bio prvi koreograf u Višegradu (ASŠV 1957: F2, 23). Zanimljivo je da su članovi ovog KUD-a bili pretežno svršeni đaci i već zaposleni ljudi, koji su svoje slobodno vrijeme provodili u Domu kulture, međusobno saradjući i organizujuć priredbe u raznim prigodama, kao što je bio rođendan maršala Tita, Praznik rada i sl. Prvobitno je naglasak bio na narodnim igrama i prve godine KUD je brojao 21 člana (ADKV 1958: F1, 17. 04), da bi taj broj nastavio postepeno da raste narednih godina. Godine 1963. godine posebno se beleži vrhunac rasta, kada je sveukupno bilo 80-ak stalnih članova i neodređen broj ljudi koji su po potrebi učestvovali na manifestacijama (ADKV 1963: F1) (O koreografijama nema podataka zbog toga što je dio arhiva iz tog perioda u teškom stanju). Osim narodnih igara, 1958. je organizovana dramska sekcija u kojoj su pojedini članovi organizovali predstave sa kojima su nastupali u regionu (ADKV 1958: F2, 24. 04). Najistaknutije predstave su bile: „Jazavac pred sudom“, „10 dinara“ (predstava o socijalnoj pravdi), „Nikoletina Bursać“ i sl. Režija je bila kolektivna, odnosno svi članovi su podjednako učestvovali u režiranju i organizovanju predstava (ADKV 1959: F1; 1960: F1; 1963: F1, F2).

Iz predstava koje su priređivane, može se primjetiti da su najčešće priređivane one koje su imale veze sa narodnooslobodilačkom borbom i socijalnom pravdom; takođe je bilo onih vezanih za selo, što se može vidjeti i iz broja repriza određenih predstava („Dva cvancika“ je bila repri-

zirana čak 11 puta”). Predstava „Nikoletina Bursac” je, s druge strane, bila veoma popularna, ali nije priređena ni jedna jedina repriza, što može imati veze sa navodom da je pričinjena određena materijalna šteta i problemi sa scenografijom – dvije polomljene stolice i konj kojeg je bilo teško kontrolisati na sceni (ADKV 1963: F2, 08. 07). KUD je prestao sa radom do 1969. godine, a u dokumentaciji nije naveden tačan razlog za to.

Iz dostupne dokumentacije u arhivu Doma kulture se može zaključiti da je u datom periodu rada KUD-a (1957–1969) izvedeno najmanje 97 predstava, od kojih 29 premijera, te 110 folklornih priredbi, u sklopu istih manifestacija ili razdvojeno. Od tih 29 pozorišnih komada koji su igrani, 10 komada se direktno odnosilo na narodnooslobodilačku borbu, a najmanje 12 se direktno ili indirektno odnosilo na socijalnu pravdu ili sukobe klasa. Po broju repriza može se izvesti zaključak o prihvaćenosti različitih predstava od strane publike. Prema analizi sprovedenoj u ovom istraživanju, najveći broj repriza, pa shodno tome vjerovatno i najbolju prihvaćenost imale su predstave šaljivog karaktera (komedije). Takođe, iste su vodile i po broju posjetilaca na predstavama. Iz analiziranih podataka može se zaključiti slijedeće: iako je težnja KUD-a Doma kulture bila da publici predstavi ideale klasne i narodnooslobodilačke borbe pretežno kroz predstave, publika je mnogo bolje prihvatila to kao oblik razonode, čiji je cilj bio da zabavi, a ne da ideološki osvijesti stanovništvo. Bitno je napomenuti da se su pojedine predstave u isto vrijeme imale i šaljiv karakter, iako su se prvenstveno odnosile na NOB ili su imale veze sa klasnom borbom (npr. „Nikoletina Bursac”). One su svrstane u kategoriju „šaljivo-ideološke” (tabela 1).

Osim KUD-a, u Domu kulture postojao je i bioskop sa 200 mjesta u kojem su prikazivane

projekcije raznih, mahom aktuelnih domaćih filmova, kao i nekih propagandnih filmova, npr. snimci vojne parade u Beogradu iz 1950. godine (ADKV 1954: snimak). Takođe, u holu su u više navrata organizovane popularne igranke na kojima se često svirala popularna narodna muzika ili eventualno džez (Vasić, lična komunikacija).

Škola

Prva srednja škola u Višegradu nakon rata je osnovana 1947. godine, i to je bila Škola učenika u privredi, koja je djelila prostorije sa godinu dana mlađom Gimnazijom. U periodu nakon osnivanja bio je izražen nedostatak stručnog osoblja koje bi držalo nastavu, tako da su mnogi profesori dovođeni iz drugih republika tadašnje FNRJ (Kodžo 1989: 123-128). Na primjer, prvih nekoliko godina od osnivanja, direktorka ŠUP-a je bila jedini stalni zaposlenik. Svakako, ove dvije škole bile su centar okupljanja sve djece iz okoline, pogotovo s obzirom na to da su bile jedine srednje škole škole u ovom djelu Bosne i Hercegovine u prvoj deceniji nakon kraja Drugog svjetskog rata (Kodžo 1989: 121).

Prve sekcije su osnovane od strane istog čovjeka koji je osnovao KUD Doma kulture – profesora geografije Božidara Polića (ASSV 1957: F2, 23). Puno o njemu govori i podatak da je pred polazak u penziju za svoje zasluge u kulturno-umjetničkom radu proglašen počasnim građaninom Višegrada (ASSV 1986: F2, 26). Osnovan je niz sekcija kroz koje su prošli skoro svi đaci škole. Nastao je poseban KUD škole koji se sastojao od folklorne, dramske, baletske i recitatorske sekcije. Đaci iz KUD-a su pretežno bili gimnazijalci, od kojih su mnogi postali budući ugledni građani, a neki i profesori u toj istoj školi. Takođe, postojale su i sekcije kućne radinosti, pletilja i sl. (ASSV 1957-1963).

Tabela 1. Zastupljenost pojedinih tipova predstava izvedenih u Domu kulture Višegrad u periodu 1957-69.

	Komedije	Šaljivo-ideološke	O NOB-u	Socijalne	Klasične
Premijere	5	4	7	9	4
Reprize	19	12	12	15	7

Od svih sekcija, najuspješnija je bila dramska sekcija, koja je često nastupala sa predstavama kao što su: „Uobraženi bolesnik“ (ASŠV 1960: F1, 15) „Ožalošćena porodica“ (ASŠV 1961: F1, 42), skraćenom verzijom „Ujka Vanje“ (ASŠV 1967: F2, 39) i drugima. Najzapaženiji su bili na manifestaciji „Večeri kraj Drine“ (ASŠV 1961: F1, 37) koja se održavala u maju pod lukom ćuprije koji se nadvija nad obalom sa desne strane. Takođe je veoma bitna manifestacija bila i za godišnjicu obnove grada. Isticala se i folklorna sekcija, u kojoj su, između ostalih, igrane koreografije poput „Linda“, „Šopskih igara“ i mnogih drugih iz svih krajeva države. Baletska sekcija je kratko trajala, prije svega zbog toga što nije imala dovoljan broj članova (svega 6 djevojčica) i nakon tri godine je ugašena (ASŠV 1960: F1, 52). Ostale sekcije, poput kućne radinosti i pletilja, zajedno sa učenicima ŠUP-a su svake godine održavale izložbe na kojima su prikazivali svoje najbolje radove, dok su učenici ŠUP-a, najčešće đaci stolarskog zanata, prikazivali praktične predmete koje su pravili na časovima praktične nastave (ASŠV 1969: F1, 24). Dvije škole su ujedinjene 1976. godine i postale srednjoškolski centar i ponjele naziv „Hamid Beširević“, po jedinom narodnom heroju iz Višegrada iz narodnooslobodilačkog pokreta (ASŠV 1976: F1, 14). Samim tim je i KUD dobio isto ime kao i škola, ali je vremenom počeo funkcionisati nezavisno od škole.

Bitno je napomenuti da su svi profesori u školama bili članovi Komunističke partije. Igre i predstave koje su izvođene u ovom periodu u školskom KUD-u u najmanju ruku su bile politički neutralne, mada su narodne igre bile iz svih krajeva Jugoslavije, što se u neku ruku slagalo sa rečenicom „Upoznaj domovinu da bi je više volio“ (Vasić, lična komunikacija).

U školi, tačnije, u školskom KUD-u su intenzivno pripremane predstave i izložbe za potrebe manifestacija i priredbi. One su pretežno bile organizovane i pokretane od strane profesora, najčešće profesora B. Polića, ali je on više funkcionisao kao mentor, jer se u podacima o priredbama đaci često navode kao scenaristi, povremeno kao i režiseri (ASŠV 1958: F1, 9; 1962: F1, 19; 1965: F2, 21-24). Iz asortimana predstava koje su igrane, za razliku od Doma kulture, manji je broj samih premijera – tek 12, a

same predstave su se znatno manje bavile ideološkim temama i češće su bile vezane za gradivo iz srpskohrvatskog jezika i književnosti. Premijere su bile poput gore navedenih predstava koje predstavljaju neke od velikih dramskih klasika, ali nisu imale za cilj da šalju ideološku poruku. Zanimljivo je da je igrana i adaptacija jedne kineske tradicionalne predstave (ASŠV 1962: F1, 19). Postoje primjeri drugog vida uticaja na đake koju su aktivno učestvovali u radu sekcija, jer je većina tih ljudi kasnije (i u današnje vrijeme) bila uključena u kulturni rad u Višegradu. Neki od tih ljudi su: Novak Ičagić, koreograf, pojavljuje se kao scenarista u „Uobraženom bolesniku“ (ASŠV 1965: F2, 24) i kao aktivan član folklorne sekcije, Miloš Kodžo, aktivan glumac u dramskoj sekciji (ASŠV 1958: F1, 9; 1960: F2, 11), kasnije novinar i bibliotekar, i još niz istaknutih pojedinaca. Iz ovog se može vidjeti da je kulturni rad u školi dosta uticao na đake, ali i da je stepen mješanja ideologije u rad sa omladinom bio znatno manji nego u Domu kulture.

Zaključak

Na osnovu analize djelovodnih protokola i zapisnika iz arhiva Doma kulture u Višegradu te radnih izvještaja i odluka nastavničkog vijeća i direktora iz arhiva Srednje škole „Ivo Andrić“ u Višegradu proizilazi slijedeći zaključak: u kulturno-umjetničkom radu u Višegradu primjenjivana ideološka propaganda u različitim oblicima, više u radu Doma kulture nego u školi. Propagandna poruka je na uobičajen način slata omladini kako jednostavnim ideološkim parolama tako i sofisticiranijim putem, u vidu pažljivo odabranih tema kojima su se sekcije bavile, što se posebno može primjetiti u radu Dramske sekcije Doma kulture. Ipak, evidentno je da su, barem među publikom, te ideološke poruke primljene tek djelimično i da su iste vremenom postale formalnost koja je činila neizostavni dio svakodnevnice na koji se obraća malo pažnje. Omladina koja je učestvovala u kulturno-umjetničkom radu je najvjerojatnije bolje prihvatila i usvojila ideološku poruku koja im je prenošena kroz čitavo školovanje i učešće u raznim omladinskim sekcijama, uzevši u obzir to da je njihovo učešće u istima u više slučajeva imalo direktan uticaj na njihovo buduće zanimanje.

Zahvalnost. Zahvalio bih se prof. Divni Vasić, koja je pružila mnoge prijeko potrebne informacije i dala pristup svojoj ličnoj zbirci, kao i ključnu pomoć u radu sa školskom arhivom. Takođe bih se zahvalio novinaru Slavku Heleti koji je dao smjernice u pronalazaženju izvora potrebnih za istraživanje, kao i osoblju Doma kulture koje mi je dalo pristup arhivu, kao i informacije o sadržaju nekih oštećenih dokumenata.

Izvori

VN (Višegradske novine) 1984: broj 29, str. 4.

ADKV (Arhiv Doma kulture Višegrad) 1958: F1 (Fascika),17.04.

ADKV 1958: F2, 24.04.

ADKV 1959: F1

ADKV 1960: F1

ADKV 1963: F1

ADKV 1963: F2,08.07.

ADKV 1954: Snimak „Parada JNA”

ASŠV (Arhiv Srednje škole „Ivo Andrić” Višegrad) 1957. Fascikla 2, dokument 17

ASŠV 1957: F2, 23

ASŠV1958: F1, 9

ASŠV 1960: F1,15

ASŠV 1960: F1.52

ASŠV 1960: F2,11

ASŠV 1961: F1.37

ASŠV 1961: F1.42

ASŠV 1962: F1,19

ASŠV 1965: F2,21

ASŠV 1965: F2,24

ASŠV 1967: F2,39

ASŠV 1969: F1,24

ASŠV 1976: F1,14

ASŠV 1986: F2,26

Literatura

Bondžić D. 2009. O novom doprinosu proučavanju agitprop kulture. *Časopis Arhiva Jugoslavije*, 1: 192.

Hofman I. 2013. „Škola socijalizma“ – obrazovanje i vaspitanje jugoslovenske omladine na radnim akcijama 1946-1951. *Tokovi istorije*, 1: 203.

Kodžo M. 1989. Kultura i knjiga višegradskog kraja. Nepublikovana knjiga. Spomen-biblioteka „Ivo Andrić” Višegrad.

Rusulbegović-Defterdarević A. 2009. *Višegrad i okolica*. Beograd: Čigoja štampa

Nikola Glogovac

The Influence of Ideology on the Development of Cultural and Artistic Activities of Young People in Višegrad During the First Two Decades After World War II

The primary goal of this research was to find if there is evidence of socialist ideology interfering in the cultural activities of young people, and to show how well it influenced youth.

Višegrad is a small multinational town located on the banks of the river Drina. After World War II it was vastly devastated and all of its institutions were ruined. It was necessary to recreate the cultural life of the town under the new socialist regime. The roots of cultural work with young people were based on youth work actions, where the first folklore manifestations were held. In one such work action in 1953, the Culture Center of Višegrad was built, and soon it became the center of all cultural and artistic activities of the town. The first cultural-artistic club of the Culture Center was formed in 1957 by Božidar Polić, a geography professor from Užice who worked in Višegrad. He worked with young people, and his work was divided in two sections: folklore and theater. In the folklore section they mostly prepared traditional choreographies from across the whole of Yugoslavia, following the policy of brotherhood and unity. The theater section, on the other hand, prepared many theater plays which were collectively directed. Over the 11 years of existence of the theatrical section, 97 performances were held, 29 of which were premieres. It is evident from Table 1 that most non-premiere performances were comedies, although there were more social themed premieres.

Table 1. Theater performances held in Višegrad Culture Center in the period 1957 to 1969

	Comedy	Comedy- -ideological	WW2	Social	Classic
Premieres	5	4	7	9	4
Repeats	19	12	12	15	7

The Culture Center's cultural-artistic club stopped working in 1969 with no noted reason.

A large part of the cultural activities of the town were held in its two high schools: Occupational training school formed in 1947 and Gymnasium formed one year later. On the initiative of the Gymnasium professor Božidar Polić, the school folklore section was formed in 1957. Many sections existed over time, like poetry, knitting, ballet and theatrical section. The most successful of them was the theatrical section, in

which many students took part over time. They played many classic pieces, and the number of ideologically colored pieces was significantly smaller than in the Cultural Center.

It is possible to conclude that ideology actually interfered with the cultural-artistic actions, but it was not so well received by the public and the youth. Still, these cultural actions highly influenced many students and some of them even became active in the later cultural work.

